

**Wymagania edukacyjne z biologii dla klasy 7 szkoły podstawowej oparte na „Programie nauczania biologii Puls życia”
autorstwa Anny Zdziennickiej**

L.p	Tematyka	Poziom wymagań				
		ocena dopuszczająca	ocena dostateczna	ocena dobra	ocena bardzo dobra	ocena celująca
1.	Organizacja pracy na lekcjach biologii. Zapoznanie w wymaganiami na poszczególne oceny.					
2	Biologia jako nauka	Uczeń: Określa przedmiot badań biologii jako nauki Podaje przykłady dziedzin biologii Wymienia źródła wiedzy biologicznej Wyjaśnia do czego służą atlasy i klucze Wymienia cechy żywych organizmów	Uczeń: Korzysta z poszczególnych źródeł wiedzy Opisuje cechy żywych organizmów	Uczeń: Charakteryzuje wybrane dziedziny biologii Posługuje się właściwymi źródłami wiedzy biologicznej podczas rozwiązywania problemów	Uczeń: Objaśnia zasadę stopniowego komplikowania się poziomów organizacji życia Wykorzystuje atlasy do rozpoznawania pospolitych gatunków organizmów	Uczeń: Wyszukuje i krytycznie analizuje informacje z różnych źródeł dotyczące różnych dziedzin biologii
3	Metody naukowe - eksperyment	Wyjaśnia cel przeprowadzania eksperymentu, wie co to jest hipoteza	Zna etapy przeprowadzania eksperymentu Określa problem badawczy i formułuje hipotezy Rozróżnia próbę kontrolną i badawczą	Proponuje sposób sprawdzenia hipotezy Dokumentuje przebieg doświadczenia	Samodzielnie planuje i przeprowadza eksperymenty	Zna i stosuje zasady prawidłowo przeprowadzonego o eksperymentu
4,5	Komórkowa budowa organizmów	Wskazuje komórkę jako podstawową jednostkę organizacji życia Wymienia podstawowe elementy budowy komórki roślinnej, zwierzęcej, bakterii (błona komórkowa, ściana komórkowa, jądro, cytoplazma, chloroplast, mitochondrium, wakuola) Oblicza powiększenie obrazu w mikroskopie.	Podaje podstawowe funkcje poszczególnych organelli Posługuje się mikroskopem Z pomocą nauczyciela wykonuje proste preparaty mikroskopowe Z pomocą nauczyciela rysuje obraz spod mikroskopu	Odróżnia pod mikroskopem, na schemacie, na zdjęciu lub po opisie poszczególne składniki komórki Samodzielnie wykonuje proste preparaty mikroskopowe , ustawia ostrość obrazu, wykonuje	Omawia budowę i funkcje organelli komórkowych Analizuje różnice między poszczególnymi typami komórek. Wyciąga wnioski dotyczące komórkowej budowy organizmów na	Wykonuje przestrzenny model komórki z dowolnego materiału Analizuje różnice między poszczególnymi typami komórek

				rysunek obrazu spod mikroskopu.	podstawie obserwacji preparatów. Sprawnie posługuje się mikroskopem	oraz wykazuje związek ich budowy z pełnioną funkcją. Dokładnie rysuje obraz widziany pod mikroskopem
6	Organizm człowieka jako funkcjonalna całość	Wymienia dziedziny biologii zajmujące się budowa i funkcjonowaniem człowieka Wskazuje komórkę jako element budulcowy ciała człowieka Opisuje hierarchiczną budowę organizmu (tkanki, narządy, układy narządów) Wylicza układy narządów człowieka Podaje przykłady narządów wchodzących w skład poszczególnych układów	Klasyfikuje człowieka do królestwa zwierząt Opisuje podstawowe funkcje poszczególnych układów Opisuje hierarchiczną budowę organizmu na przykładach wybranych tkanek, narządów, układów narządów	Opisuje cechy różniące człowieka od innych zwierząt Wyjaśnia na czym polega homeostaza	Wykazuje na podstawie dotychczasowych wiadomości, współzależność poszczególnych układów w organizmie człowieka	Tworzy mapę pojęciową ilustrującą hierarchiczną budowę organizmu
7	Tkanki zwierzęce	Wyjaśnia czym jest tkanka Wymienia podstawowe rodzaje tkanek zwierzęcych Określa poważniejsze funkcje poszczególnych tkanek	Podaje rozmieszczenie przykładowych tkanek zwierzęcych w organizmie człowieka Rozpoznaje pod mikroskopem, na zdjęciu, rysunku, po opisie rodzaj tkanki	Omawia charakterystyczną budowę poszczególnych tkanek i związek z pełnioną funkcją	Przyporządkowuje tkanki do narządów i układów narządów	Analizuje zależność między budową a funkcją poszczególnych tkanek
8	Budowa i funkcje skóry	Wymienia podstawowe funkcje skóry Rozpoznaje elementy jej budowy na schemacie modelu, rysunku, zdjęciu, według opisu Wymienia wytwory naskórka Rozpoznaje na rysunku, preparacie mikroskopowym tkankę nabłonkową, tłuszczową Z pomocą nauczyciela omawia wykonane doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu	podaje funkcje skóry i warstwy podskórnej wylicza warstwy skóry Przedstawia cechy skóry adaptacyjne (przystosowujące) do pełnienia funkcji ochronnej, zmysłowej (receptory bólu, dotyku, ciepła, zimna) i termoregulacyjnej Z pomocą nauczyciela wykonuje doświadczenie wykazujące gęstość rozmieszczenia	wykazuje na konkretnych przykładach zależność funkcji skóry od jej budowy na podstawie opisu wykonuje doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu	opisuje funkcje poszczególnych wytworów naskórka	Wyszukuje odpowiednie informacje i planuje doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu

			receptorów dotyku w skórze różnych części ciała (na wewnętrznej i zewn. stronie dłoni, na przedramieniu, na plecach			
9	Higiena i choroby skóry	Opisuje stan zdrowej skóry Wymienia choroby skóry omawia zasady pielęgnacji skóry młodzieńczej Rozpoznaje niepokojące zmiany na skórze, które wymagają konsultacji lekarskiej (grzybice, czerniak)	wyjaśnia konieczność i sposób dbania o skórę wymienia przyczyny grzybic skóry i wskazuje metody zapobiegania grzybicom Podaje przyczynę czerniaka i sposoby zapobiegania.	omawia objawy dolegliwości skóry wyjaśnia, czym są alergie skórne omawia zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku oparzeń i odmrożeń wyjaśnia zależność między ekspozycją skóry na silne nasłonecznienie a rozwojem czerniaka uzasadnia konieczność konsultacji lekarskiej w przypadku pojawienia się zmian skornych.	wyszukuje informacje ośrodkach kosmetycznych z filtrem UV przeznaczonych dla młodzieży. ocenia wpływ promieni słonecznych na skórę	Przygotowuje pytania i przeprowadza wywiad z lekarzem lub pielęgniarką na temat chorób skóry oraz profilaktyki czerniaka i grzybicy. Wyszukuje w różnych źródłach na temat chorób, profilaktyki i pielęgnacji skóry młodzieńczej (do projektu edukacyjnego)
10	Aparat ruchu. Budowa szkieletu.	wskazuje elementy biernego i czynnego aparatu ruchu Podaje nazwy wskazanych elementów budowy szkieletu Podaje funkcje szkieletu	Wskazuje na schemacie, rysunku i modelu szkielet osiowy oraz szkielet obręczy i kończyn.	wyjaśnia sposób działania biernego i czynnego aparatu ruchu Wskazuje na związek budowy kości z ich funkcją Rozpoznaje różne kształty kości	Wyjaśnia związek budowy kości z ich funkcją w organizmie wskazuje różnice w budowie kości długiej i płaskiej porównuje kości o różnych kształtach	Klasyfikuje podane kości pod względem kształtów
11	Budowa i rola szkieletu osiowego	wskazuje na schemacie, rysunku, modelu elementy szkieletu osiowego i podaje ich funkcje wymienia (wskazuje) elementy budujące klatkę piersiową	wskazuje na modelu lub ilustracji mózgo- i trzewioczaszkę wylicza (wskazuje) elementy szkieletu osiowego – czaszki i	wymienia kości budujące szkielet osiowy charakteryzuje funkcje szkieletu osiowego wyjaśnia związek budowy	omawia rolę chrząstek w budowie klatki piersiowej Porównuje budowę poszczególnych	Analizuje związek budowy poszczególnych kręgów z pełnioną przez nie funkcją

		wymienia narządy chronione przez klatkę piersiową podaje (wskazuje) nazwy odcinków kręgosłupa	kręgosłupa	czaszki z pełnionymi przez nią funkcjami Wyjaśnia znaczenie krzywizn w kręgosłupie	odcinków kręgosłupa Rozpoznaje elementy budowy mózgowczaszki i trzewioczaszki	Wykazuje związek budowy odcinków kręgosłupa z pełnioną funkcją
12	Szkielet kończyn oraz ich obręczy	rozpoznaje na modelu, rysunku elementy budowy obręczy barkowej i miednicznej oraz kończyn rozpoznaje typy połączeń kości	wskazuje (zna ich nazwy) na modelu, rysunku elementy budowy obręczy barkowej i miednicznej oraz kończyn wymienia rodzaje połączeń kości rozpoznaje rodzaje stawów odróżnia staw zawiasowy od kulistego Rozpoznaje elementy budowy stawu	porównuje budowę kończyny górnej i dolnej charakteryzuje połączenia kości Rozpoznaje na schemacie elementy budowy stawu wyjaśnia związek budowy stawu z zakresem ruchu kończyny	wykazuje związek budowy szkieletu kończyn z funkcjami wykazuje związek budowy obręczy kończyn z pełnioną przez nie funkcją opisuje budowę stawu	Wykonuje przestrzenny model dowolnego typu stawu z dowolnego materiału.
13	Kości – elementy składowe szkieletu	Rozpoznaje na rys., schemacie, wg. opisu tkankę kostną i chrzęstną opisuje budowę fizyczną kości wskazuje miejsce występowania szpiku kostnego Określa znaczenie składników chemicznych w budowie kości	Prowadzi obserwację mikroskopową tkanek kostnej i chrzęstnej, rozpoznaje tkanki po cechach charakterystycznych omawia na podstawie ilustracji doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości	Określa cechy tkanki kostnej i chrzęstnej przystosowujące je do wypełnienia funkcji Wymienia składniki chemiczne kości. charakteryzuje zmiany zachodzące w układzie kostnym wraz z wiekiem opisuje rolę szpiku kostnego	wykonuje (wg, instrukcji) przygotowane doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości Demonstruje na przykładzie cechy fizyczne kości	planuje i wykonuje doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości Wyszukuje odpowiednie informacje i przeprowadza doświadczenie ilustrujące wytrzymałość kości na złamanie.
14	Budowa i znaczenie mięśni.	wymienia rodzaje tkanki mięśniowej, prowadzi obserwacje tkanek mięśniowych, wskazuje położenie tkanki mięśniowej gładkiej i poprzecznie prążkowanej	wskazuje na ilustracji najważniejsze mięśnie szkieletowe przy pomocy nauczyciela określa funkcje wskazanych	rozpoznaje mięśnie szkieletowe wskazane na ilustracji opisuje czynności mięśni wskazanych na schemacie	wykazuje związek budowy z funkcją tkanki mięśniowej uzasadnia konieczność regularnych ćwiczeń	Na przykładzie własnego organizmu analizuje współdziałanie

		szkieletowej Zna cechy budowy warunkujące wypełnienie funkcji poszczególnych rodzajów mięśni.	mięśni szkieletowych wykonuje rysunek tkanki mięśniowej spod mikroskopu wyjaśnia na czym polega antagonistyczne działanie mięśni	rozpoznaje pod mikroskopem różne rodzaje tkanki mięśniowej wyjaśnia warunki prawidłowej pracy mięśni (omawia oddychanie tlenowe i beztlenowe mięśni). przedstawia negatywny wpływ środków dopingujących na zdrowie człowieka	gimnastycznych analizuje przyczyny urazów ścięgien	mięśni, ścięgien, kości i stawów w wykonywaniu ruchów.
15	Choroby aparatu ruchu	rozpoznaje naturalne krzywizny kręgosłupa opisuje przyczyny powstawania wad postawy Omawia znaczenie witaminy D dla prawidłowej budowy kości. przewiduje skutki przyjmowania nieprawidłowej postawy ciała wymienia choroby aparatu ruchu wskazuje ślad stopy z płaskostopiem Omawia przedstawione na ilustracji wady postawy określa czynniki wpływające na prawidłowy rozwój masy mięśniowej	rozpoznaje na ilustracji wady postawy opisuje urazy kończyn omawia przyczyny chorób aparatu ruchu Omawia zasady udzielania I pomocy w przypadku urazów kończyn. Omawia wady budowy stóp. Przedstawia znaczenie aktywności fizycznej dla prawidłowego funkcjonowania układu ruchu i gęstości masy kostnej	rozpoznaje naturalne krzywizny kręgosłupa wyjaśnia przyczyny wad postawy omawia sposoby zapobiegania deformacjom szkieletu Omawia zmiany zachodzące w aparacie ruchu wraz z wiekiem Wyjaśnia przyczyny i skutki osteoporozy.	wyszukuje informacje dotyczące zapobiegania płaskostopiu wyjaśnia konieczność rehabilitacji po urazach planuje i demonstrowa udzielanie pierwszej pomocy w przypadku urazów kończyn Analizuje przyczyny urazów ścięgien	Wyszukuje i prezentuje ćwiczenia zapobiegające deformacjom kręgosłupa Wyszukuje i prezentuje ćwiczenia rehabilitacyjne likwidujące płaskostopie Uzasadnia konieczność regularnych ćwiczeń gimnastycznych dla prawidłowego funkcjonowania aparatu ruchu.
16	Pokarm – budulec i źródło energii	wymienia podstawowe składniki pokarmowe wymienia produkty spożywcze zawierające białko. Analizuje wykres ilustrujący	określa aminokwasy jako cząsteczki budulcowe białek omawia rolę poszczególnych składników pokarmowych w organizmie	Wyjaśnia (omawia) znaczenie składników odżywczych dla organizmu Uzasadnia konieczność systematycznego	Ilustruje na przykładach źródła składników odżywczych i wyjaśnia ich znaczenie dla organizmu.	Planuje i samodzielnie przeprowadza doświadczenie wykrywające

		zawartość białek w przykładowych produktach spożywczych. podaje źródła węglowodanów wylicza pokarmy zawierające tłuszcze klasyfikuje składniki odżywcze na budulcowe i energetyczne Omawia z pomocą nauczyciela przebieg doświadczenia wykrywającego obecność tłuszczów i skrobi w wybranych produktach.	określa znaczenie błonnika w prawidłowym funkcjonowaniu układu pokarmowego Samodzielnie omawia przebieg doświadczenia wykrywającego obecność tłuszczów i skrobi w wybranych produktach	spożywania owoców i warzyw Porównuje pokarmy pełnowartościowe i niepełnowartościowe Analizuje etykiety produktów spożywczych pod kątem zawartości różnych składników odżywczych Przeprowadza z pomocą nauczyciela doświadczenie wykrywające obecność tłuszczów i skrobi w wybranych produktach	Wyjaśnia związek między spożywaniem produktów białkowych a wzrostem ciała Omawia rolę aminokwasów egzogennych porównuje wartość energetyczną węglowodanów i tłuszczów wyjaśnia skutki nadmiernego spożywania tłuszczów wykazuje kluczową rolę węgla dla istnienia życia identyfikuje podstawowe składniki pokarmowe z podstawowymi grupami związków chemicznych występujących w organizmach Samodzielnie przeprowadza doświadczenie wykrywające obecność tłuszczów i skrobi w wybranych produktach	obecność tłuszczów i skrobi w wybranych produktach Analizuje zależność między rodzajami spożywanych pokarmów a funkcjonowaniem organizmu.
17	Witaminy, sole mineralne, woda	Rozróżnia witaminy rozpuszczalne w wodzie i tłuszczach Podaje przykład jednej awitaminozy (spośród, D, K, C, B6, B12) Zna podział na pierwiastki biogenne, makro – i mikroelementy (rozumie nazwy) Wymienia najważniejsze pierwiastki: C, N, O, H, S, P	Wymienia witaminy rozpuszczalne w wodzie i tłuszczach Wymienia skutki niedoboru witamin Wskazuje rolę wody w organizmie Omawia znaczenie makro- i mikroelementów	Charakteryzuje rodzaje witamin Przedstawia rolę i skutki niedoboru witamin: A, C, K, D, B6, B12 Przedstawia rolę i skutki niedoboru : Mg, Ca, Fe Określa skutki niewłaściwej suplementacji	analizuje skutki niedoboru witamin, makroelementów i mikroelementów Przewiduje skutki niedoboru wody w organizmie Samodzielnie wykonuje doświadczenie dotyczące	Wyszukuje informacje dotyczące roli błonnika w prawidłowym funkcjonowaniu przewodu pokarmowego Wyszukuje

		i krótko określa znaczenie Wymienia po trzy makro- i mikroelementy Zna rolę przynajmniej jednego makro- i mikroelementu Omawia z pomocą nauczyciela doświadczenie dotyczące wykrywania witaminy C Analizuje wykres ilustrujący zawartość wody w różnych narządach.	Określa znaczenie Ca w organizmie i skutki jego niedoboru. Omawia na schemacie doświadczenie dotyczące wykrywania witaminy C.	witamin i soli mineralnych Na przygotowanym sprzęcie i przy pomocy nauczyciela wykonuje doświadczenie dotyczące wykrywania witaminy C	wykrywania witaminy C	odpowiednie informacje, planuje i wykonuje doświadczenie dotyczące wykrywania witaminy C
18	Budowa i rola układu pokarmowego	wyjaśnia, na czym polega trawienie rozpoznaje na schemacie (wg. opisu) poszczególne narządy układu pokarmowego, podaje funkcje tych narządów, wymienia rodzaje zębów u człowieka i zna ich przeznaczenie podaje nazwy procesów zachodzących w poszczególnych odcinkach przewodu pokarmowego Omawia z pomocą nauczyciela przebieg doświadczenia badającego wpływ substancji zawartych w ślinie na trawienie skrobi	Opisuje rolę poszczególnych rodzajów zębów Wskazuje odcinki przewodu pokarmowego na planszy lub modelu Rozpoznaje wątrobę i trzustkę na schemacie Lokalizuje położenie wątroby i trzustki we własnym ciele Podaje przykłady związku budowy narządu z funkcją Samodzielnie omawia przebieg doświadczenia badającego wpływ substancji zawartych w ślinie na trawienie skrobi	Rozpoznaje poszczególne rodzaje zębów Wykazuje rolę zębów w mechanicznej obróbce pokarmu Omawia funkcje poszczególnych odcinków układu pokarmowego Lokalizuje odcinki przewodu pokarmowego i wskazuje odpowiednie miejsca na powierzchni swojego ciała Charakteryzuje rolę wątroby i trzustki Przedstawia miejsce i produkty trawienia oraz wchłaniania Przeprowadza z pomocą nauczyciela doświadczenie badające wpływ substancji zawartych w ślinie na trawienie skrobi	Opisuje etapy trawienia pokarmów w poszczególnych odcinkach przewodu pokarmowego oraz podaje produkty tych procesów Analizuje miejsca wchłaniania strawionego pokarmu Wykazuje związek budowy narządu z pełnioną funkcją Samodzielnie przeprowadza doświadczenie badające wpływ substancji zawartych w ślinie na trawienie skrobi	Wyszukuje odpowiednie informacje, planuje i przeprowadza doświadczenie badające wpływ substancji zawartych w ślinie na trawienie skrobi Uzasadnia konieczność stosowania zróżnicowanej diety dostosowanej do potrzeb organizmu Uzasadnia konieczność dbałości o zęby.
19	Higiena i choroby układu pokarmowego	wskazuje grupy pokarmów na piramidzie żywieniowej i aktywności fizycznej wymienia czynniki, od których zależy rodzaj diety	analizuje piramidę żywieniową i aktywności fizycznej przewiduje skutki złego odżywiania się Wskazuje na zależność diety od	objaśnia pojęcie „wartość energetyczna pokarmu” wykazuje zależność między dietą a czynnikami, które ją warunkują	wyjaśnia, dlaczego należy stosować dietę zróżnicowaną i dostosowaną do potrzeb organizmu (wiek, stan	omawia zasady i demonstruje udzielanie pierwszej pomocy w

		określa zasady zdrowego żywienia wymienia choroby układu pokarmowego (WZW A, WZW B, WZW C, choroba wrzodowa żołądka i dwunastnicy, zatrucia pokarmowe, rak jelita grubego) Wymienia zasady profilaktyki chorób układu pokarmowego Według podanego wzoru oblicza indeks masy ciała i rozumie wynik Wymienia przyczyny próchnicy zębów, podaje zasady profilaktyki	warunków zewnętrznych Układa jadłospis w zależności od zmiennych warunków zewnętrznych. Analizuje swój indeks masy ciała oraz wskazuje prawidłowości i odchylenia od normy	wykazuje, że WZW A, WZW B, WZW C są chorobami związanymi z higieną układu pokarmowego Omawia zasady profilaktyki choroby wrzodowej żołądka i dwunastnicy, zatrucia pokarmowego i raka jelita grubego.	zdrowia, tryb życia, aktywność fizyczna, pora roku itp) Wykazuje zależność między higieną odżywiania się a chorobami układu pokarmowego. Układa odpowiednią dietę dla uczniów z nadwagą i niedowagą. omawia zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku zakrzuszenia	przypadku zakrzuszenia przygotowuje i prezentuje wystąpienie na temat chorób związanych z zaburzeniami w łąknieniu i przemianie materii Uzasadnia konieczność badań przesiewowych w celu wykrycia wczesnych stadiów raka jelita grubego.
20	Budowa i funkcje krwi	podaje nazwy elementów morfotycznych krwi i określa ich znaczenie wymienia grupy krwi wylicza składniki biorące udział w krzepnięciu krwi	omawia funkcje krwi wskazuje uniwersalnego dawcę i biorcę przedstawia społeczne znaczenie krwiodawstwa wymienia grupy krwi i wyjaśnia co stanowi podstawę ich wyodrębniania Wyjaśnia co to jest konflikt serologiczny	charakteryzuje elementy morfotyczne krwi omawia rolę hemoglobiny Przewiduje skutki konfliktu serologicznego	omawia zasady transfuzji krwi wyjaśnia mechanizm krzepnięcia krwi rozpoznaje elementy morfotyczne krwi na podstawie obserwacji mikroskopowej lub na zdjęciach	Uzasadnia potrzebę wykonywania badań zapobiegających konfliktowi serologicznemu Analizuje wyniki badań krwi
21	Krwiobieg	wymienia narządy, w których przemieszcza się krew omawia na ilustracji mały i duży obieg krwi charakteryzuje cel krwi płynącej w małym i dużym krwiobiegu	zna ogólną budowę i funkcje żył, tętnic i naczyń włosowatych opisuje funkcje zastawek żylnych Zna kolejność przepływu krwi w małym i ustrojowym krwiobiegu (serce, tętnice, naczynia włosowate, żyły, serce)	porównuje krwiobieg mały i duży porównuje budowę i funkcje żył, tętnic Opisuje drogę krwi płynącej w małym i dużym obiegu	rozpoznaje poszczególne naczynia krwionośne na ilustracji wykazuje związek budowy naczyń krwionośnych z pełnionymi przez nie funkcjami	Analizuje związek przepływu krwi w naczyniach z wymianą gazową.

22	Budowa i działanie serca	wskazuje na sobie położenie serca rozpoznaje elementy budowy serca na schemacie (ilustracji z podręcznika) Określa znaczenie serca Mierzy koledze puls w spoczynku i podczas wysiłku fizycznego Podaje prawidłową wartość pulsu i ciśnienia krwi zdrowego człowieka	wymienia elementy budowy serca , wyjaśnia, czym jest puls	opisuje mechanizm pracy serca omawia fazy pracy serca Wyjaśnia różnice w wielkości tętna i ciśnienia w spoczynku i po wysiłku fizycznym	wykazuje rolę zastawek w funkcjonowaniu serca porównuje wartości ciśnienia skurczowego i rozkurczowego Omawia doświadczenie wykazujące wpływ wysiłku fizycznego na zmiany tętna i ciśnienia krwi	Planuje i przeprowadza doświadczenie wykazujące wpływ wysiłku fizycznego na zmiany tętna i ciśnienia krwi
23	Choroby i higiena układu krwionośnego	wymienia choroby układu krwionośnego (miażdżyca, nadciśnienie tętnicze, zawał), podaje ich przyczyny i zapobieganie omawia pierwszą pomoc w wypadku krwawień i krwotoków	odczytuje wyniki badania laboratoryjnego wymienia czynniki wpływające korzystnie na funkcjonowanie układu krwionośnego przedstawia znaczenie aktywności fizycznej i prawidłowej diety dla właściwego funkcjonowania układu krążenia Wyjaśnia, dlaczego krew jest darem życia i jakie jest znaczenie krwiodawstwa dla jednostki i społeczeństwa.	analizuje przyczyny chorób układu krwionośnego charakteryzuje objawy krwotoku żylnego i tętniczego Wyjaśnia na czym polega białaczka i anemia	przygotowuje prezentację na temat chorób układu krwionośnego demonstruje pierwszą pomoc w przypadku krwotoków Wyjaśnia znaczenie badań profilaktycznych chorób układu krwionośnego.	Wyszukuje i prezentuje w dowolnej formie materiały edukacyjne oświaty zdrowotnej na temat chorób społecznych: miażdżycy, nadciśnienia tętniczego i zawałów serca.
24	Układ limfatyczny	wymienia cechy układu limfatycznego oraz znaczenie tego układu wymienia narządy układu limfatycznego (śledziona, grasica, węzły chłonne.), wskazuje ich lokalizację (na rysunku, wg. opisu)	opisuje budowę układu limfatycznego omawia rolę węzłów chłonnych przeciwciała.	opisuje rolę układu limfatycznego omawia rolę śledziony, grasicy i migdałków	rozpoznaje na ilustracji lub schemacie narządy układu limfatycznego porównuje układ limfatyczny i krwionośny	porównuje układ limfatyczny i krwionośny
25	Odporność organizmu	wymienia elementy układu odpornościowego zna różnice między szczepionką i surowicą; Podaje przykłady szczepionek obowiązkowych i nieobowiązkowych, oraz ocenia ich znaczenie Wymienia i rozumie rodzaje odporności	wyróżnia odporność swoistą i nieswoistą, czynną i bierną, naturalną i sztuczną definiuje szczepionkę i surowicę jako czynniki odpowiadające za odporność nabytą Opisuje konflikt serologiczny RH	omawia rolę elementów układu odpornościowego charakteryzuje rodzaje odporności omawia działanie szczepionki i surowicy	wyjaśnia mechanizm działania odporności swoistej opisuje rodzaje leukocytów	Analizuje w swojej książeczce zdrowia wykaz szczepień Ocenia znaczenie szczepień.

			wyjaśnia, że AIDS jest chorobą wywołaną przez HIV wyjaśnia, na czym polega transplantacja narządów podaje przykłady narządów, które można przeszczepiać			
26	Zaburzenia funkcjonowania układu odpornościowego	Wymienia czynniki mogące wywołać alergię Opisuje objawy alergii	Określa przyczynę choroby AIDS	Wyjaśnia sposób zakażenia HIV, drogi, zasady profilaktyki.	wyjaśnia sposób działania HIV przedstawia znaczenie przeszczepów oraz zgody na transplantację narządów po śmierci Uzasadnia, że alergii jest związana z nadwrażliwością układu odpornościowego	Przygotowuje i prezentuje materiały na temat profilaktyki AIDS
27	Budowa i rola układu oddechowego	rozpoznaje narządy układu oddechowego na schemacie, rysunku, podaje ich funkcje definiuje płuca jako miejsce wymiany gazowej	wymienia odcinki układu oddechowego omawia funkcje elementów układu oddechowego opisuje rolę nagłośni Na podstawie własnego organizmu przedstawia mechanizm wentylacji płuc	wyróżnia drogi oddechowe i narządy wymiany gazowej wyказuje związek budowy elementów układu oddechowego z pełnionymi funkcjami	odróżnia głośnię i nagłośnię Wyказuje związek budowy płuc z pełnią funkcją.	Wyszukuje odpowiednie metody i bada pojemność własnych płuc
28	Mechanizm wymiany gazowej	wymienia narządy biorące udział w procesie wentylacji demonstruje na sobie mechanizm wdechu i wydechu Opisuje przebieg wymiany gazowej w płucach i tkankach Z pomocą nauczyciela omawia doświadczenie wykrywające obecność CO₂ w wydychanym powietrzu	wskazuje różnice w ruchach klatki piersiowej i przepony podczas wdechu i wydechu przedstawia rolę krwi w transporcie gazów oddechowych oblicza ilość wdechów i wydechów przed i po wysiłku Z pomocą nauczyciela przeprowadza doświadczenie wykrywające obecność CO₂ w wydychanym powietrzu	wyróżnia mechanizm wentylacji i oddychania komórkowego wyjaśnia zależność między ilością oddechów a wysiłkiem opisuje dyfuzję O₂ i CO₂ zachodzącą w pęcherzykach płucnych Samodzielnie przeprowadza doświadczenie wykrywające obecność CO₂ w wydychanym powietrzu	interpretuje wyniki doświadczenia na wykrywanie CO₂ w powietrzu wydychanym analizuje proces wymiany gazowej w płucach i tkankach Przedstawia graficznie zawartość gazów w powietrzu wdychanym i wydychanym Omawia obserwację	Planuje i samodzielnie wykonuje obserwację wpływu wysiłku fizycznego na częstość oddechów Wyszukuje odpowiednie informacje, planuje i samodzielnie przeprowadza

					wpływu wysiłku fizycznego na częstość oddechów	doświadczenie wykrywające obecność CO ₂ w wydychanym powietrzu
29	Oddychanie wewnątrzkomórkowe	definiuje mitochondrium jako miejsce oddychania wewnątrzkomórkowego wskazuje ATP jako nośnik energii	zapisuje słownie równanie reakcji chemicznej ilustrujące utlenianie glukozy	określa znaczenie oddychania wewnątrzkomórkowego zapisuje utlenianie glukozy równaniem reakcji chemicznej omawia rolę ATP w procesie utleniania biologicznego	Wyjaśnia sposób magazynowania energii w ATP	opisuje zależność między ilością mitochondriów a zapotrzebowaniem narządów na energię przedstawia graficznie zawartość gazów w powietrzu wdychanym i wydychanym
30	Higiena i choroby układu oddechowego	definiuje kichanie i kaszel jako reakcje obronne organizmu wymienia kilka chorób układu oddechowego (angina, gruźlica, rak płuc) Przedstawia czynniki wpływające na sprawność układu oddechowego (aktywność fizyczna poprawiająca wydolność oddechową, niepalenie papierosów czynne i bierne)	wskazuje źródła infekcji górnych i dolnych dróg układu oddechowego określa sposoby zapobiegania chorobom układu oddechowego opisuje przyczyny astmy omawia zasady postępowania w przypadku utraty oddechu Omawia wpływ zanieczyszczeń pyłowych na prawidłowe funkcjonowanie układu oddechowego.	podaje objawy wybranych chorób układu oddechowego wyjaśnia związek między wdychaniem powietrza przez nos a profilaktyką chorób układu oddechowego Opisuje zasady profilaktyki anginy, gruźlicy, raka płuc. Rozróżnia czynne i bierne palenie tytoniu	wyказuje zależność między skażeniem środowiska a zachorowalnością na astmę opisuje zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku zatrzymania oddechu Analizuje wpływ palenia tytoniu na funkcjonowanie układu oddechowego. Wyszukuje w różnych źródłach informacje na temat przyczyn rozwoju raka płuc	Przeprowadza wywiad w przychodni zdrowia na temat profilaktyki raka płuc

31	Budowa i działanie układu wydalniczego	wymienia przykłady substancji, które są wydalane przez organizm człowieka - mocznik, dwutlenek węgla, (NaCl) wymienia narządy, które wydalają te substancje (nerki, płuca, skóra) rozpoznaje elementy układu moczowego	wyjaśnia pojęcia „wydalanie” i „defekacja” wymienia drogi wydalania zbędnych produktów przemiany materii	porównuje wydalanie i defekację omawia na podstawie ilustracji proces powstawania moczu	rozpoznaje na modelu lub materiale świeżym warstwy budujące nerkę omawia rolę układu wydalniczego w prawidłowym funkcjonowaniu organizmu	Wykonuje z dowolnego materiału model układu moczowego
32	Higiena układu wydalniczego	wymienia choroby układu wydalniczego określa dzienne zapotrzebowanie organizmu człowieka na wodę	wskazuje na zakażenia dróg moczowych i kamice nerkowa jako choroby układu wydalniczego wymienia badania stosowane w profilaktyce tych chorób Określa dzienne zapotrzebowanie organizmu człowieka na wodę	omawia przyczyny chorób układu wydalniczego Omawia na ilustracji przebieg dializy Wyjaśnia konieczność wykonywania badań kontrolnych moczu	uzasadnia konieczność picia dużych ilości wody podczas leczenia schorzeń nerek ocenia rolę dializy w ratowaniu życia Uzasadnia konieczność częstego opróżniania pęcherza moczowego.	Analizuje własne wyniki badania moczu i na tej podstawie określa stan zdrowia własnego układu wydalniczego
33	Układ hormonalny	wymienia gruczoły dokrewne, ich główne funkcje (przysadka, tarczyca, trzustka, nadnercza, jajniki, jądra) Wymienia przykłady hormonów wskazuje na ilustracji położenie najważniejszych gruczołów dokrewnych	klasyfikuje gruczoły na wydzielania zewnętrznego i wewnętrznego wyjaśnia pojęcie „gruczoł dokrewny” wyjaśnia, czym są hormony Opisuje biologiczną rolę wymienionych hormonów	określa cechy hormonów przyporządkowuje nazwy gruczołów do wytwarzanych przez nie hormonów	przedstawia biologiczną rolę: hormonu wzrostu, tyroksyny, insuliny, adrenaliny, testosteronu, estrogenów omawia znaczenie swoistego działania hormonów	Wyjaśnia, dlaczego bez konsultacji z lekarzem nie wolno przyjmować leków hormonalnych (np. środków antykoncepcyjnych, sterydów)
34	Działanie układu hormonalnego	wymienia skutki nadmiaru i niedoboru hormonu wzrostu	wyjaśnia pojęcie „równowaga hormonalna” podaje przyczyny cukrzycy	omawia antagonistyczne działanie hormonów insuliny i glukagonu interpretuje skutki nadmiaru i niedoboru hormonów	uzasadnia związek niedoboru insuliny z cukrzycą Wyjaśnia na czym polega antagonistyczne działanie hormonów insuliny i glukagonu Uzasadnia związek niedoboru insuliny z cukrzycą	Analizuje i wykazuje różnice między cukrzycą typu 1 i 2

35	Budowa i rola układu nerwowego	wymienia funkcje układu nerwowego wymienia i rozpoznaje elementy budowy ośrodkowego układu nerwowego i obwodowego układu nerwowego (nerwy obwodowe) rozpoznaje na ilustracji ośrodkowy i obwodowy układ nerwowy	opisuje elementy budowy komórki nerwowej wskazuje przebieg impulsu nerwowego na ilustracji neuronu opisuje działanie autonomicznego układu nerwowego- porównuje działanie współczulnego i przywspółczulnego układu nerwowego.	opisuje funkcje układu nerwowego porównuje działanie układu nerwowego i hormonalnego wyказuje związek budowy komórki nerwowej z pełnioną funkcją omawia działanie ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego	charakteryzuje funkcje somatycznego i autonomicznego układu nerwowego porównuje funkcje współczulnej i przywspółczulnej części autonomicznego układu nerwowego	 tłumaczy rolę regulacji nerwowo-hormonalnej w utrzymaniu homeostazy
36	Ośrodkowy układ nerwowy	wskazuje na ilustracji najważniejsze elementy mózgowia (mózg, mózdzek, rdzeń przedłużony) i omawia ich znaczenie wymienia mózgowie i rdzeń kręgowy jako narządy ośrodkowego układu nerwowego	na ilustracji wskazuje elementy budowy rdzenia kręgowego	objaśnia na ilustracji budowę mózgowia	uzasadnia nadrzędną funkcję mózgowia w stosunku do pozostałych części układu nerwowego	
37	Obwodowy układ nerwowy. Odruchy	podaje po trzy przykłady odruchów warunkowych i bezwarunkowych Wyjaśnia znaczenie łuku odruchowego	wyróżnia włókna czuciowe i ruchowe opisuje na ilustracji drogę impulsu nerwowego w łuku odruchowym odróżnia odruchy warunkowe i bezwarunkowe	wyjaśnia różnice między odruchem warunkowym a bezwarunkowym rozpoznaje odruchy warunkowe i bezwarunkowe przedstawia graficznie drogę impulsu nerwowego w łuku odruchowym	dowodzi znaczenia odruchów w życiu człowieka przedstawia rolę odruchów warunkowych w uczeniu się Na podstawie rysunku wyjaśnia mechanizm odruchu kolanowego	Dowodzi znaczenia odruchów warunkowych i bezwarunkowych w życiu człowieka Demonstruje na koleodze odruch kolanowy i wyjaśnia działanie tego odruchu.
38	Choroby i higiena układu nerwowego	wymienia czynniki powodujące stres podaje przykłady trzech chorób spowodowanych stresem wymienia sposoby radzenia sobie ze stresem Zna substancje, które negatywnie	omawia sposoby radzenia sobie ze stresem wymienia przykłady chorób układu nerwowego i ich charakterystyczne objawy.	wyjaśnia dodatni i ujemny wpływ stresu na funkcjonowanie organizmu Omawia wpływ snu na procesy uczenia się i zapamiętywania oraz na	analizuje związek pomiędzy prawidłowym wysypianiem się a funkcjonowaniem organizmu. W szczególności	Wyszukuje i prezentuje w dowolnej formie materiały na temat chorób układu

		wpływają na funkcjonowanie układu nerwowego (alkohol, narkotyki, dopalacze, środki dopingujące, nikotyna, , nadmiar kofeiny, niektóre leki)		odporność organizmu.	omawia wpływ snu na procesy uczenia się i zapamiętywania oraz na odporność organizmu Przedstawia negatywny wpływ na funkcjonowanie układu nerwowego niektórych substancji psychoaktywnych (alkohol, narkotyki, dopalacze, środki dopingujące, nikotyna, , nadmiar kofeiny, niektóre leki)	nerwowego. Wyszukuje i prezentuje w dowolnej formie materiały na temat negatywnego wpływu niektórych substancji psychoaktywnych (alkohol, narkotyki, dopalacze, środki dopingujące, nikotyna, , nadmiar kofeiny, niektóre leki) na funkcjonowanie układu nerwowego
39	Budowa i działanie narządu wzroku	omawia znaczenie zmysłów w życiu człowieka rozdziela w narządzie wzroku aparat ochronny i gałkę oczną wymienia elementy stanowiące aparat ochronny oka i opisuje ich funkcje rozdziela na ilustracji elementy budowy oka omawia funkcje elementów budowy oka w powstawaniu obrazu	Wyjaśnia sposób działania oka Opisuje funkcje elementów budowy oka wyjaśnia pojęcie „akomodacja” omawia znaczenie adaptacji oka	opisuje drogę światła w oku wskazuje lokalizację receptorów wzroku	ilustruje za pomocą prostego rysunku drogę światła w oku omawia powstawanie obrazu na siatkówce Dokonuje obserwacji wykazującej obecność plamki ślepej	Przeprowadza doświadczenie wykazujące obecność tarczy nerwu wzrokowego planuje doświadczenie wykazujące reakcje tęczówki na różne natężenie światła
40	Ucho – narząd słuchu i równowagi	rozdziela na ilustracji elementy budowy ucha	wymienia funkcje poszczególnych elementów ucha	omawia funkcje ucha zewnętrznego, środkowego	wskazuje lokalizację receptorów słuchu	Analizuje przebieg bodźca

		wyróżnia ucho zewnętrzne, środkowe i wewnętrzne wymienia funkcje ucha.	Omawia działanie ucha wskazuje położenie narządu równowagi	i wewnętrznego	i równowagi wyjaśnia zasadę działania narządu równowagi	śluchowego uwzględniając przetwarzanie fal dźwiękowych na impulsy nerwowe
41	Higiena oka i ucha	wymienia wady wzroku omawia przyczyny powstawania wad wzroku omawia zasady higieny oczu i uszu	rozpoznaje krótkowzroczność i dalekowzroczność na ilustracji definiuje hałas jako czynnik powodujący głuchotę	charakteryzuje wady wzroku wyjaśnia , na czym polega daltonizm i astygmatyzm omawia sposób korygowania wad wzroku	analizuje , w jaki sposób nadmierny hałas może spowodować uszkodzenie słuchu	Wyszukuje informacje na temat natężenia hałasu w swoim miejscu zamieszkania Analizuje źródła hałasu w swoim otoczeniu i wskazuje sposoby jego ograniczenia
42	Zmysł powonienia, smaku i dotyku	przedstawia rolę zmysłu smaku, powonienia i dotyku wskazuje rozmieszczenie receptorów dotyku, smaku i powonienia	wskazuje miejsce położenia kubków smakowych	z pomocą nauczyciela wykonuje doświadczenie wykazujące rozmieszczenie kubków smakowych na języku	uzasadnia , że skóra jest narządem dotyku	Planuje i wykonuje doświadczenie wykazujące rozmieszczenie kubków smakowych na języku
43	Męski układ rozrodczy	rozpoznaje na rysunku i wg. opisu męskie narządy rozrodcze Podaje funkcje jąder. wymienia męskie cechy płciowe Wymienia funkcje męskiego układu rozrodczego.	określa funkcję testosteronu Określa rolę plemników rozpoznaje męskie pierwszo-, drugo- i trzeciorzędowe cechy płciowe	charakteryzuje męskie pierwszo-, drugo- i trzeciorzędowe cechy płciowe	uzasadnia , że główka plemnika jest właściwą gametą męską wykazuje zależność między produkcją hormonów płciowych a zmianami zachodzącymi w ciele mężczyzny	Wyjaśnia wspólną funkcjonalność prącia jako narządu wydalania i rozrodczego
44	Żeński układ rozrodczy	rozpoznaje na rysunku i po opisie wewnętrzne narządy rozrodcze Podaje funkcje jajników wskazuje na ilustracji wewnętrzne narządy żeńskiego układu rozrodczego wymienia funkcje żeńskiego układu	opisuje funkcje żeńskiego układu rozrodczego rozpoznaje żeńskie pierwszo-, drugo- i trzeciorzędowe cechy płciowe	opisuje funkcje wewnętrznych narządów rozrodczych charakteryzuje żeńskie pierwszo-, drugo-	tworzy w dowolnej formie prezentację na temat dojrzewania	wykazuje związek budowy komórki jajowej z pełnią przez nią funkcją

		rozrodczego		i trzeciorzędowe cechy płciowe		
45	Funkcjonowanie żeńskiego układu rozrodczego	wymienia żeńskie hormony płciowe wymienia kolejne fazy cyklu miesięczkowego	Definiuje jajnik jako miejsce dojrzewania komórki jajowej wskazuje w cyklu miesięczkowym dni płodne i niepłodne	interpretuje ilustracje przebiegu cyklu miesięczkowego	omawia zmiany hormonalne i zmiany w macicy zachodzące w trakcie cyklu miesięczkowym analizuje rolę ciała żółtego	Wyznacza dni płodne i niepłodne u kobiet w różnych dniach cyklu miesięczkowego i z różną długością cyklu.
46	Rozwój człowieka od poczęcia do narodzin	wyjaśnia pojęcie „zapłodnienie, wie gdzie i kiedy dochodzi do zapłodnienia wymienia główne etapy rozwoju: zygota, zarodek, płód podaje , jak długo trwa rozwój płodowy	porządkuje etapy rozwoju zarodka od zapłodnienia do zagnieżdżenia wymienia nazwy błon płodowych wyjaśnia jak odżywia się i oddycha płód	charakteryzuje funkcje błon płodowych charakteryzuje okres rozwoju płodowego Omawia funkcje łożyska	analizuje funkcje łożyska Omawia mechanizm powstawania ciąży mnogiej	Wyszukuje w różnych źródłach informacje na temat rozwoju prenatalnego.
47	Ciąża i poród	omawia zasady higieny zalecane dla kobiet ciężarnych podaje czas trwania ciąży	omawia wpływ różnych czynników na prawidłowy rozwój zarodka i płodu	wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w organizmie kobiety podczas ciąży	uzasadnia konieczność przestrzegania zasad higieny przez kobiety w ciąży	
48	Okresy rozwojowe człowieka	wylicza etapy życia człowieka wymienia rodzaje dojrzałości wymienia różnice w tempie dojrzewania dziewcząt i chłopców	określa zmiany rozwojowe u swoich rówieśników opisuje objawy starzenia się organizmu przedstawia cechy i przebieg fizycznego, psychicznego i społecznego dojrzewania człowieka	charakteryzuje wskazane okresy rozwojowe	analizuje różnice między przekwitaniem a starością przyporządkowuje okresom rozwojowym zmiany zachodzące w organizmie	Tworzy w dowolnej formie prezentacje na temat dojrzewania
49	Higiena układu rozrodczego.	wymienia choroby układu rozrodczego wskazuje kontakty płciowe jako potencjalne źródło zakażenia układu rozrodczego rozumie konieczność wykonywania badań kontrolnych w celu profilaktyki	przyporządkowuje chorobom źródła zakażenia wyjaśnia różnicę między nosicielstwem HIV a chorobą AIDS wymienia drogi zakażenia	wyjaśnia konieczność regularnych wizyt u ginekologa przyporządkowuje chorobom ich charakterystyczne objawy	wymienia zachowania mogące prowadzić do zakażenia HIV przewiduje indywidualne i społeczne skutki zakażenia wirusami HIV,	Wyszukuje w różnych źródłach informacje na temat planowanych szczepień przeciwko

		chorób nowotworowych (rak szyjki macicy, rak piersi, rak prostaty)	wirusami HIV, HBV i HCV oraz HPV oraz omawia zasady profilaktyki chorób wywoływanych przez te wirusy przedstawia podstawowe zasady profilaktyki chorób przenoszonych drogą płciową		HBV i HCV oraz HPV	wirusowi brodawczaka, który wywołuje raka szyjki macicy
50	Równowaga wewnętrzna organizmu – homeostaza	własnymi słowami wyjaśnia, na czym polega homeostaza wyjaśnia mechanizm termoregulacji u człowieka wskazuje drogi wydalania wody z organizmu	wykazuje na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy zależność działania układów pokarmowego i krwionośnego opisuje, jakie układy narządów mają wpływ na regulację poziomu wody we krwi	wyjaśnia , na czym polega homeostaza na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy wykazuje zależność działania układów: nerwowego, pokarmowego i krwionośnego na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy wyjaśnia mechanizm regulacji poziomu glukozy we krwi	na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy wykazuje zależność działania poszczególnych układów narządów w organizmie człowieka na podstawie wcześniej zdobytej wiedzy wyjaśnia , jakie układy narządów biorą udział w mechanizmie regulacji poziomu glukozy we krwi	analizuje i wykazuje rolę regulacji nerwowo-hormonalnej w utrzymaniu homeostazy
	Choroba – zaburzenie homeostazy	omawia wpływ trybu życia na stan zdrowia człowieka podaje przykłady trzech chorób zakaźnych wraz z czynnikami, które je wywołują wymienia choroby cywilizacyjne wymienia najczęstsze przyczyny nowotworów	opisuje zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne podaje przykłady wpływu środowiska na życie i zdrowie człowieka przedstawia znaczenie aktywności fizycznej dla prawidłowego funkcjonowania organizmu człowieka przedstawia podstawowe zasady profilaktyki chorób nowotworowych klasyfikuje podaną chorobę	charakteryzuje czynniki wpływające na zdrowie człowieka przedstawia znaczenie pojęć <i>zdrowie</i> i <i>choroba</i> rozdziela zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne wymienia najważniejsze choroby człowieka wywoływane przez wirusy, bakterie, protisty i pasożyty zwierzęce oraz przedstawia zasady profilaktyki tych chorób	wykazuje wpływ środowiska na zdrowie uzasadnia , że antybiotyki i inne leki należy stosować zgodnie z zaleceniami lekarza (dawka, godziny przyjmowania leku i długość kuracji) dowodzi , że stres jest przyczyną chorób cywilizacyjnych uzasadnia , że	formuluje argumenty przemawiające za tym, że nie należy bez wyraźnej potrzeby przyjmować ogólnodostępnych leków oraz suplementów

			do grupy chorób cywilizacyjnych lub zakaźnych omawia znaczenie szczepień ochronnych wskazuje alergie jako skutek zanieczyszczenia środowiska wskazuje metody zapobiegania chorobom cywilizacyjnym	podaje kryterium podziału chorób na choroby zakaźne i cywilizacyjne podaje przykłady szczepień obowiązkowych i nieobowiązkowych wyjaśnia przyczyny powstawania chorób społecznych	nerwice są chorobami cywilizacyjnymi uzasadnia konieczność okresowego wykonywania podstawowych badań kontrolnych	
	Uzależnienia	podaje przykłady używek wymienia skutki zażywania niektórych substancji psychoaktywnych na stan zdrowia	przedstawia negatywny wpływ na zdrowie człowieka niektórych substancji psychoaktywnych oraz nadużywania kofeiny i niektórych leków (zwłaszcza oddziałujących na psychikę)	opisuje wpływ palenia tytoniu na zdrowie omawia skutki działania alkoholu na funkcjonowanie organizmu wyjaśnia mechanizm powstawania uzależnień wyjaśnia znaczenie profilaktyki uzależnień	wykazuje zależność między przyjmowaniem używek a powstawaniem nałogu wskazuje alternatywne zajęcia pomagające uniknąć uzależnień	wykonuje w dowolnej formie prezentację na temat profilaktyki uzależnień